

Հաստատում եմ՝

ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի ռեկտոր
տեխնիկական գիտությունների թեկնածու,

դոցենտ Խ. Ղազեյան

«19.05.2022թ.»

ԿԱՐԾԻՔ

ԱՌԱՋԱՏԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ

ՈՍԿԱՆՅԱՆ ԿԱՐԼԵՆ ՎԱՂԱՐՇԱԿԻ

ԱՆՁԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԱՐՔԻ ՄՈՂԵԼԱՎՈՐՄԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ
ՕՐԻՆԱԶԱՓՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ԺԹ.00.01 «Ընդհանուր հոգեբանություն, հոգեբանության տեսություն և պատմություն, անձի հոգեբանություն» մասնագիտությամբ հոգեբանական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության մասին

Կարլեն Վաղարշակի Ոսկանյանի՝ «ԱՆՁԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԱՐՔԻ ՄՈՂԵԼԱՎՈՐՄԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԶԱՓՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ» խորագրով ատենախոսությունը քննարկվել է ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի կառավարման հոգեբանության, լեզուների և ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաների ամբիոնի նիստում (19.05.2022, արձանագրություն N 4): Ամբիոնի նիստին մասնակցում էին ամբիոնի վարիչ, հ.գ.թ., դոցենտ Լ.Հ. Պետրոսյանը, հ.գ.թ., պրոֆեսոր Ռ.Վ. Աղուզումցյանը, հ.գ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Բ. Լոքյանը, հ.գ. դոկտոր, պրոֆեսոր Հ.Մ. Ավանեսյանը, հ.գ.թ., դոցենտ Գ.Ս. Հարությունյանը,

հ.գ.թ., Ս. Խ. Բեգիրջյանը, հ.գ.թ., դոցենտ Ս.Հ. Պողոսյանը, ամբիոնի գործավար Գ. Գրիգորյանը:

Աշխատանքը նվիրված է արդիական հիմնահարցի ուսումնասիրությանը: Անձի տնտեսական վարքի մոդելավորման հիմնախնդիրը ավելի քան երկդարյա պատմություն ունի: Այսօր էլ տնտեսագիտական տեսությունները մեծ տեղ են հատկացնում անձի տնտեսական վարքին և նրա մոդելավորմանը նվիրված հետազոտություններին: Մաթեմատիկական մեթոդների գործադրմամբ կառուցվում են անձի տնտեսական վարքի տարատեսակ մոդելներ, սահմանվում վարքի արդյունավետության ցուցանիշներ: Տնտեսագիտական մոտեցումների նախնական փուլում անտեսվում էր հոգեբանական գործոնների դերը, որոնց թվին են պատկանում մասնավորապես անձի ուղղվածությունը, դրդապատճառները, արժեքային համակարգը, ինքնակարգավորման կարողությունները: Այսօր էլ իրականացվում են հոգեբանական հետազոտություններ, որոնց նպատակն է պարզել, թե ինչպես են սոցիալ-հոգեբանական գործոնները և անձի անհատական հոգեբանական առանձնահատկություններն ազդում նրա տնտեսական վարքի վրա: Այս համատեքստում արդիական են դարձել անձի տնտեսական վարքն ուղղորդող հոգեբանական օրինաչափությունների բացահայտման և այդ օրինաչափություններով պայմանավորված վարքի առավել իրատեսական՝ ինդուկտիվ մոդելների կառուցմանը նվիրված հետազոտությունները:

Հենց այս հիմնահարցի բազմաշերտ ուսումնասիրությանն էլ միտված է ատենախոսությունը:

Աշխատանքի ընդհանուր ծավալը կազմում է 143 համակարգչային էջ: Այն բաղկացած է ներածությունից, երեք գլխից, եզրակացություններից, գործնական առաջարկներից, գրականության ցանկից և հավելվածից:

Ներածության մեջ հիմնավորված է թեմայի արդիականությունը, անդրադարձ է կատարված հիմնահարցի մշակվածությանը, սահմանված են հետազոտության վարկածը, օբյեկտը, առարկան, ձևակերպված են հետազոտության խնդիրները և տեսական գիտամեթոդաբանական հիմքերն ու կիրառված մեթոդները:

Ներկայացված են աշխատանքի տեսական և գիտական նշանակությունը, գիտական նորույթը, նշված են պաշտպանությանը ներկայացվող դրույթները:

«Տնտեսական վարքի մոդելավորման հիմնախնդրի հայեցակարգային վերլուծություն» խորագրով առաջին գլխում, որը բաղկացած է չորս ենթագլխից, կարևորվում է անձի տնտեսական վարքի միջգիտակարգային հետազոտությունների անհրաժեշտությունը: Հետազոտությունների կարևորությունը հիմնավորվում է նրանով, որ տնտեսական սուբյեկտների վարքով պայմանավորված կառավարչական բնույթի շատ հարցերի լուծումներ, որոնք հենված են տնտեսագիտական նորմատիվային մոտեցմամբ հաշվարկվող ֆինանսական ցուցանիշների վրա, չեն բավարարում ներկայիս հասարակությունների պահանջները: Տնտեսական սուբյեկտների վարքը այսօր դարձել է անկանխատեսելի և չի ենթարկվում տնտեսագիտական հաշվարկային ալգորիթմներին: Առաջացել է տնտեսական վարքի օրինաչափությունների բացահայտմանը նվիրված այնպիսի հետազոտությունների անհրաժեշտություն, որոնք դուրս են մնացել տնտեսագիտական տեսությունների հետազոտության շրջանակից և կարող են պարզաբանվել հարակից ոլորտներում իրականացվող գիտական հետազոտությունների շնորհիվ: Հղում կատարելով կոգնիտիվ հոգեբանության փորձարարական հետազոտությունների արդյունքներին՝ կարևորվում է անձի տնտեսական վարքի այնպիսի բազմաչափ հոգեբանական հետազոտությունների անհրաժեշտությունը, որոնցում անձի տնտեսական վարքը դիտվում է որպես անձի անհատական հոգեբանական առանձնահատկություններով և սոցիալ-հոգեբանական գործոններով պայմանավորված համակարգ:

Ատենախոսության երկրորդ գլուխը (**«Հոգեբանական գործոններով պայմանավորված տնտեսական վարքի մոդելավորման առանձնահատկությունները»**) բաղկացած է երեք ենթագլխից: Առաջին ենթագլխում դիտարկվում են այն մոդելները, որոնք կիրառելի են հոգեբանական գործոններով պայմանավորված տնտեսական վարքի հետազոտություններում: Տարբերակված են մոդելների լոկալ (տեղային), գլոբալ (ընդհանրական), ֆունկցիոնալ (գործառնական), նկարագրական, գծային և ստոխաստիկ տարատեսակները, պարզաբանված են դրանց յուրահատկությունները, ներկայացված յուրաքանչյուրի գործածելիության շրջանակը:

Մեկնաբանված են հոգեբանության մեջ մաթեմատիկական մոդելների կիրառելիության սկզբունքներն ու ձևերը: Պարզաբանված են տնտեսական վարքի հոգեբանական մոդելների կառուցման գործընթացում «ռիսկային հեռանկար» և «ակնկալվող օգտակարության ֆունկցիա» մաթեմատիկական հասկացությունները և դրանց միջոցով անձի տնտեսական վարքի արդյունավետության հաշվարկման առանձնահատկությունները՝ անձի տնտեսական վարքի վրա հոգեբանական գործոնների ազդեցության հաշվառման պարագայում:

Ատենախոսության երկրորդ գլխի երրորդ ենթագլխում կառուցվում է $A'' \otimes \bar{A}''$ ապրանքագնային տարածության մաթեմատիկական մոդել: Մոդելի կառուցումը աշխատանքին հաղորդում է յուրահատկություն. ատենախոսը ցուցաբերել է միջգիտական մոտեցում՝ միավորելով հոգեբանությունն ու տնտեսագիտությունը:

Ատենախոսության երրորդ (**«Անձի տնտեսական վարքի հոգեբանական գործոններով պայմանավորված օրինաչափությունների հետազոտություն»**) խորագրով գլուխը, որը բաղկացած է երեք ենթագլխից, նվիրված է հետազոտության մեթոդաբանությանը, ռազմավարությանը, հետազոտության փորձարարական փուլերում գործածված հարցարանների տեղայնացմանը, էմպիրիկական հետազոտության նկարագրությանը: Բերված է համալիր հետազոտության հինգ փուլերի (երկու տեսական և երեք փորձարարական) իրականացման ժամանակագրությունը, յուրաքանչյուր փուլի համառոտ բովանդակությունը:

Փորձարարական փուլերի արդյունքները մշակվել են խմբավորման, դասակարգման, կորելյացիոն և վիճակագրական վերլուծության մեթոդներով: Գիտափորձերի տվյալները ներկայացված են աղյուսակների և գծապատկերների միջոցով՝ օգտագործելով գնահատման քանակական-թվային և դասակարգման ռեյտինգային սանդղակներ: Արդյունքների վերլուծությունն իրականացվել է մաթեմատիկական վիճակագրության թվային բնութագրիչների (միջին թվաբանականի, մաթեմատիկական սպասման, դիսպերսիայի, բաշխման դիագրամների, կորելյացիոն ցուցանիշների, Սպիրմենի դասակարգային կորելյացիայի գործակցի) միջոցով:

Աշխատանքում ներկայացված է ընտրանքը, ըստ որի՝ փորձարկվողների առաջին փուլի մասնակիցների միջին տարիքը կազմել է 34.54, երկրորդին՝ 28.35, երրորդ ա/-ինը՝ 32.44, բ/-ինը՝ 31.72, բոլոր 314 մասնակիցներինը՝ 32,29 տարեկան: Ընտրանքի տարիքային միջինը ($M=32,29$) վկայում է, որ հետազոտության մասնակիցները սպառողական շուկայի առավել ակտիվ զանգվածն են կազմում:

Աշխատանքի փորձարարական մասում ատենախոսը, համադրելով փորձարարական բոլոր փուլերի արդյունքները, հանգել է անձի տնտեսական վարքի իրադրական մոդելին, որը ներկայացվում է գծագրի տեսքով:

Բարձր գնահատելով կատարված աշխատանքը՝ այնուամենայնիվ ցանկանում ենք նշել որոշ դիտարկումներ, որոնք առավել մանրամասն պարզաբանման կարիք ունեն: Մասնավորապես՝

1. Ատենախոսության 6-րդ եզրակացությունը ձևակերպված է փոքր-ինչ անհասկանալի և պահանջում է հատուկ մեկնաբանություն: Նշված է, որ << .. ունի հաջողության հասնելու բարձր մոտիվացիա, հակված է խուսափելու բարձր ռիսկերից...>> տպավորություն է, որ մեկ անձի բնութագիր է և ոչ թե գիտական եզրակացություն:

2. Գործնական առաջարկություններում նշվում է, որ կատարված հետազոտությունից ելնելով կարելի է հետազոտել բնակիչներից յուրաքանչյուրի հոգեբանական առանձնահատկությունները, որոնք պայմանավորում են տնտեսական վարքը, սակայն տնտեսական վարքի անհատական հետազոտությունները կարող են հանգեցնել յուրաքանչյուրին բնորոշ հոգեբանական խնդիրներին, որոնք խիստ անհատական են և չեն կարող տալ ընդհանրական արդյունք (գործնական առաջարկների վերջին պարբերությունը):

3. Աշխատանքի փորձարարական մասը հարուստ է հետազոտության մաթեմատիկական վերլուծություններով, սակայն հոգեբանական մեկնաբանությունները մնում են ստվերում, այնինչ իրականացված մաթեմատիկական վերլուծությունները խորը գիտական արդյունք են պարունակում:

4. Հետազոտության տեսական և գործնական նշանակությունը հիմնավորվում է այն հանգամանքով, որ այն կարող է օգտագործվել ոլորտի հետագա հետազոտությունների համար, ինչպես նաև որպես դասընթաց ներդրվել մագիստրատուրայի և ասպիրանտուրայի ծրագրերում, սակայն չի նշվում, թե ինչպես այն կարող է կիրառվել որպես անձի տնտեսական վարքի վրա ազդող գործիք:

Նշված դիտարկումները չեն ստվերում գիտական աշխատանքի արժեքը. այն ունի հստակ տեսական և գործնական նշանակություն:

Սեղմագիրն ամբողջությամբ արտահայտում է ատենախոսության բովանդակությունը:

ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ: Կարլեն Վաղարշակի Ոսկանյանի՝ «ԱՆՁԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԱՐՔԻ ՄՈՂԵԼԱՎՈՐՄԱՆ ՀՈԳԵՔԱՆԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԿԱՓՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ» խորագրով ատենախոսությունը համապատասխանում է ՀՀ գիտական աստիճանավորման կանոնակարգի 7-րդ կետի պահանջներին, իսկ հեղինակն արժանի է հոգեբանական գիտությունների թեկնածուի հայցվող գիտական աստիճանին՝ ԺԹ.00.01 «Ընդհանուր հոգեբանություն, հոգեբանության տեսություն և պատմություն, անձի հոգեբանություն» մասնագիտությամբ:

ՀՀ պետական կառավարման

հոգեբանության, լեզուների և ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաների ամբիոնի վարիչ, հոգեբ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ՝

Նիստի քարտուղար՝

Լ. Հ. Պետրոսյան
Գ. Գ. Գրիգորյան

Ամբիոնի վարիչ Լ. Պետրոսյանի ստորագրությունը հաստատում եմ

ՀՀ ՊԿԱ գիտական քարտուղար

Հոգեբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ՝

Ս. Հ. Պողոսյան